

תהליך הדדה קולוניזציה

ערך: אלון סילפין

קולוניאליזם

- המונח קולוניאליזם מתאר את התופעה לפיה מעצמות אירופה (בריטניה, צרפת, בלגיה, גרמניה, הולנד, איטליה, פורטוגל ועוד) כבשו במאה ה-19 וראשית המאה ה-20 שטחים מחוץ לאירופה (באסיה, אפריקה ואמריקה) וניצלו אותם לצרכיהם הכלכליים והצבאיים.
- המעצמות הקימו בשטחים שכבשו קולוניות, מושבות, ומערכת שילטונית מטעמן שניהלה אותן. בדר"כ אנשי צבא או פקידות שהובאו לשלוט במושבות.
- הן ניצלו את כוח העבודה המקומי וחומרי הגלם לטובת האינטרסים הכלכליים שלהן.

כרזה שפורסמה
בבריטניה, בתקופת
מלחמת העולם ה-2,
המתארת את
מושבות האימפריה
הבריטית כ"בעלות
הברית שלנו"

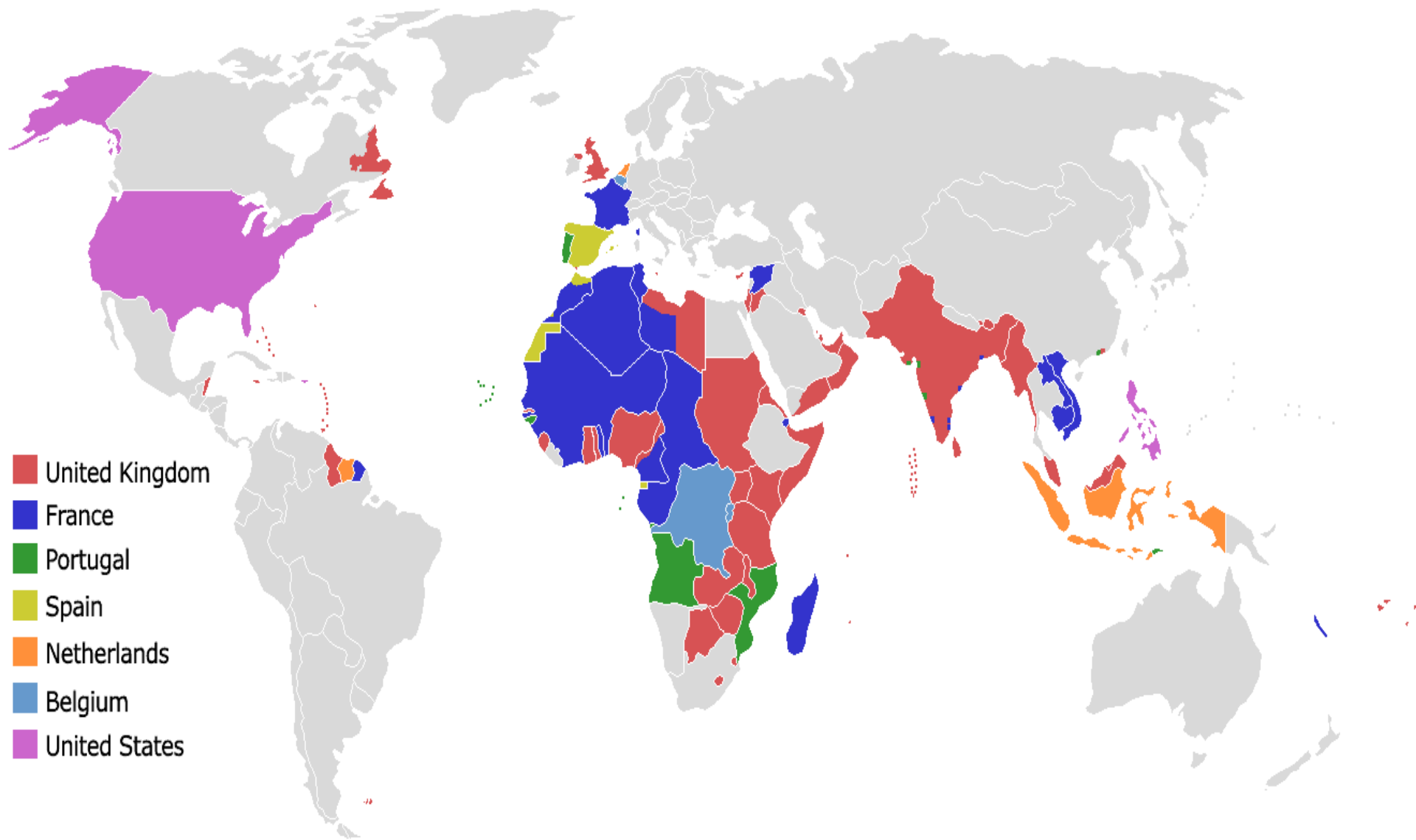
The British Colonial Empire

Royal West African Frontier Force

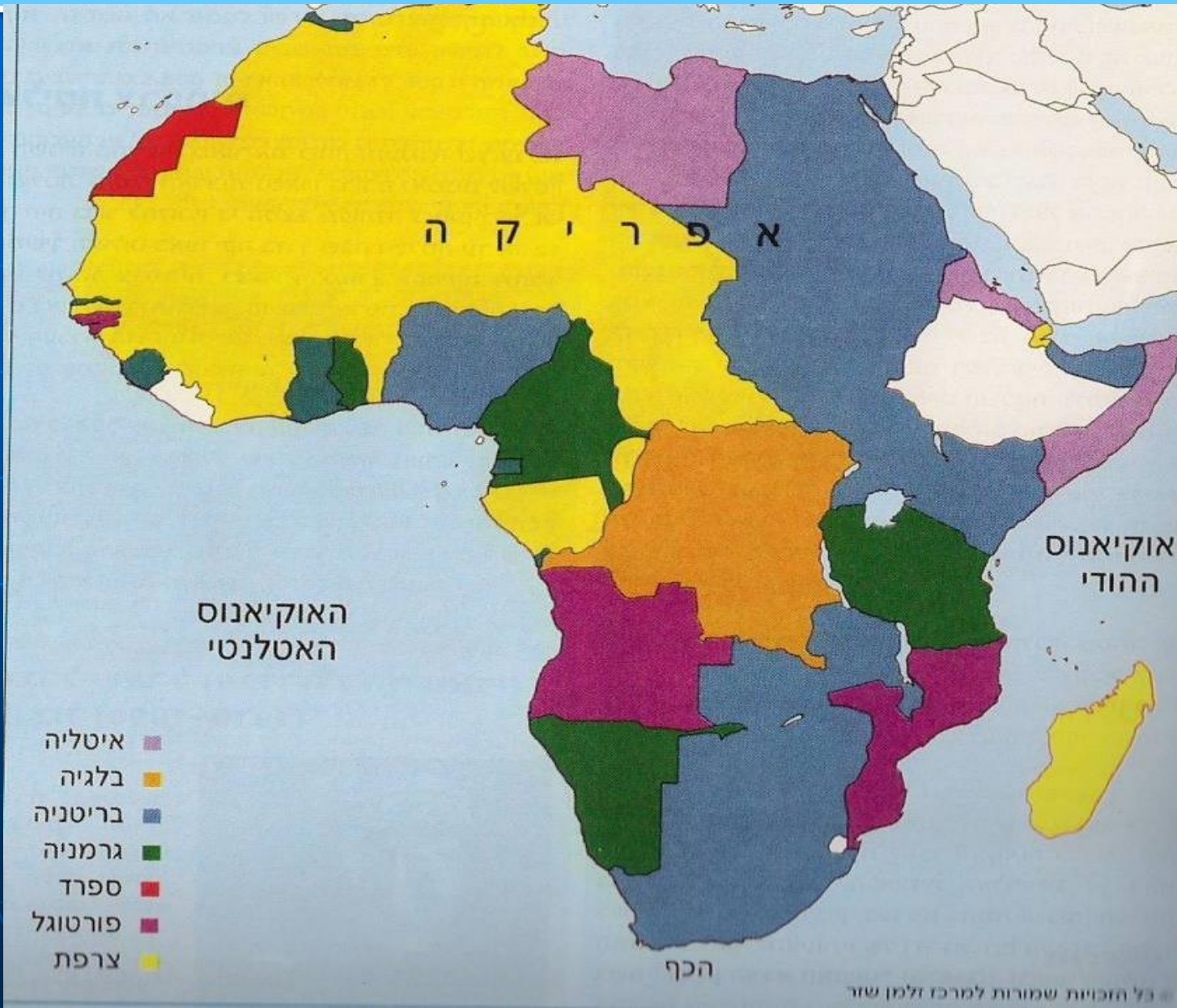
OUR ALLIES
THE
COLONIES

ADEN
ANTIGUA
BAHAMAS
BARBADOS
BASUTOLAND
BERMUDA
BRITISH GUIANA
BRITISH HONDURAS
BRITISH SOLOMON IS.
BRITISH VIRGIN IS.
CEYLON
CYPRUS
DOMINICA
FAKLAND IS.
FIJI
GAMBIA
GIBRALTAR
GILBERT & ELIZABETH IS.
GOLD COAST
GRENADA
HONG KONG
JAMAICA
KENYA
MALAYA
MALTA
MAURITIUS
MONTSERRAT
NEW HEBRIDES
NIGERIA
NORTH BORNEO
NORTHERN RHODESIA
NYASALAND
PALESTINE
ST. HELENA
ST. KITTS
ST. LUCIA
ST. VINCENT
SARAWAK
SEYCHELLES
SIERRA LEONE
SOMALILAND
SWAZILAND
TANGANYIKA
TONGA
TRANSJORDAN
TRINIDAD
UGANDA
ZANZIBAR

מפת הקולוניאליזם לאחר מלחמת העולם השנייה

מפת השליטה הקולוניאלית באפריקה 1914

דה-קולוניזציה

- דה-קולוניזציה – (דה קולוניאליזם) שלילת הקולוניאליזם, תהליך שהביא בהדרגה לסיום שליטת המעצמות על המושבות מעבר לים והקמתן של מדינות עצמאיות.
- התהליך התרחש בכל מקום בו שלט הקולוניאליזם והחל לאחר מלחמת העולם הראשונה בהיקף מצומצם והתרחב לאחר מלחמת העולם השנייה והגיע לשיאו בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20.
- הדוגמא הבולטת ביותר לתהליך היא באפריקה בה היו בשנת 1949 רק 4 מדינות עצמאיות לעומת 42 מדינות עצמאיות בשנת 1969.
- אנחנו נתמקד באזורי המזרח התיכון וצפון אפריקה.

דה קולוניזציה- הגדרת זמן ומקום

מתוך חיים סעדון, עצמאות וגורל עמ'14

קבלת העצמאות	סוף השלטון	תחילת השלטון	צורת השלטון	מדינה שלטת	ארץ
1956	1956	1912	חסות	צרפת	מרוקו
1962	1962	1830	סיפוח	צרפת	אלג'יריה
1956	1956	1881	חסות	צרפת	תוניסיה
1950	1943	1911	חסות	איטליה	לוב
	1950	1943	צבאי	בריטניה	
1924	1924	1924	חסות	בריטניה	מצרים
1932	1932	1917	חסות	בריטניה	עיראק
1946	1946	1918	מנדט	צרפת	סוריה
1943	1943	1918	מנדט	צרפת	לבנון
1965	1967	1835	מושבת כתר	1835	עדן
1947	1947	1818 (?)	סיפוח	בריטניה	הודו
1947					פקיסתאן
1919	1919	1878	מנדט	בריטניה	אפגניסתאן

פקיסתאן היא מדינה חדשה שהוקמה לאחר שהודו קיבלה את עצמאותה.

הגורמים לתהליך הדה קולוניזציה

- אין גורם אחד עיקרי לתהליך וניתן לאמר שמדובר בשילוב של מספר גורמים שהניעו את התהליך.
- ניתן לחלק את הגורמים לתהליך לשלושה תחומים עקריים:

**הגורמים
לדה - קולוניזציה**

גורמים פוליטיים

גורמים כלכליים

גורמים אידיאולוגיים

תפקידו של האו"ם

**משבר כלכלי
לאחר מלחה"ע ה-2**

**התפתחות
רעיון הלאומיות**

**השלכות
מלחה"ע ה-2**

**ירידה
בריווחיות המושבות**

**התנגדות
מעצמות העל**

**שינוי יחסי הכוחות
והמלחמה הקרה**

דעת הקהל העולמית

**מאבק
התנועות הלאומיות**

גורמים אידיאולוגיים

■ התפתחות רעיון הלאומיות:

העמים שחיו תחת השלטון הקולוניאלי נחשפו לתרבות ולרעיונות הלאומיים האירופאים, והחלו לפתח תודעה לאומית עצמית, הן בשל השפעות אלה והן כתוצאה מהתנאים הקשים תחת השלטון הזר.

■ התנגדות אידיאולוגית לקולוניאליזם בשתי מעצמות העל:

למרות היריבות האידיאולוגית והמתח הפוליטי בין שתי מעצמות העל (ברה"מ וארה"ב), שתיהן התנגדו לקולוניאליזם.

ע"פ תפיסת ארה"ב הקולוניאליזם סתר את הרעיונות הליברליים ואת זכות ההגדרה העצמית של העמים והיה בניגוד לתפיסת כלכלת השוק החופשי.

ברה"מ הקומוניסטית התנגדה לקולוניאליזם – מאחר וראתה בו ביטוי לניצול על ידי בעלי ההון הקפיטליסטים וגם השתמשה בו כדרך לנגח את המדינות הקפיטליסטיות.

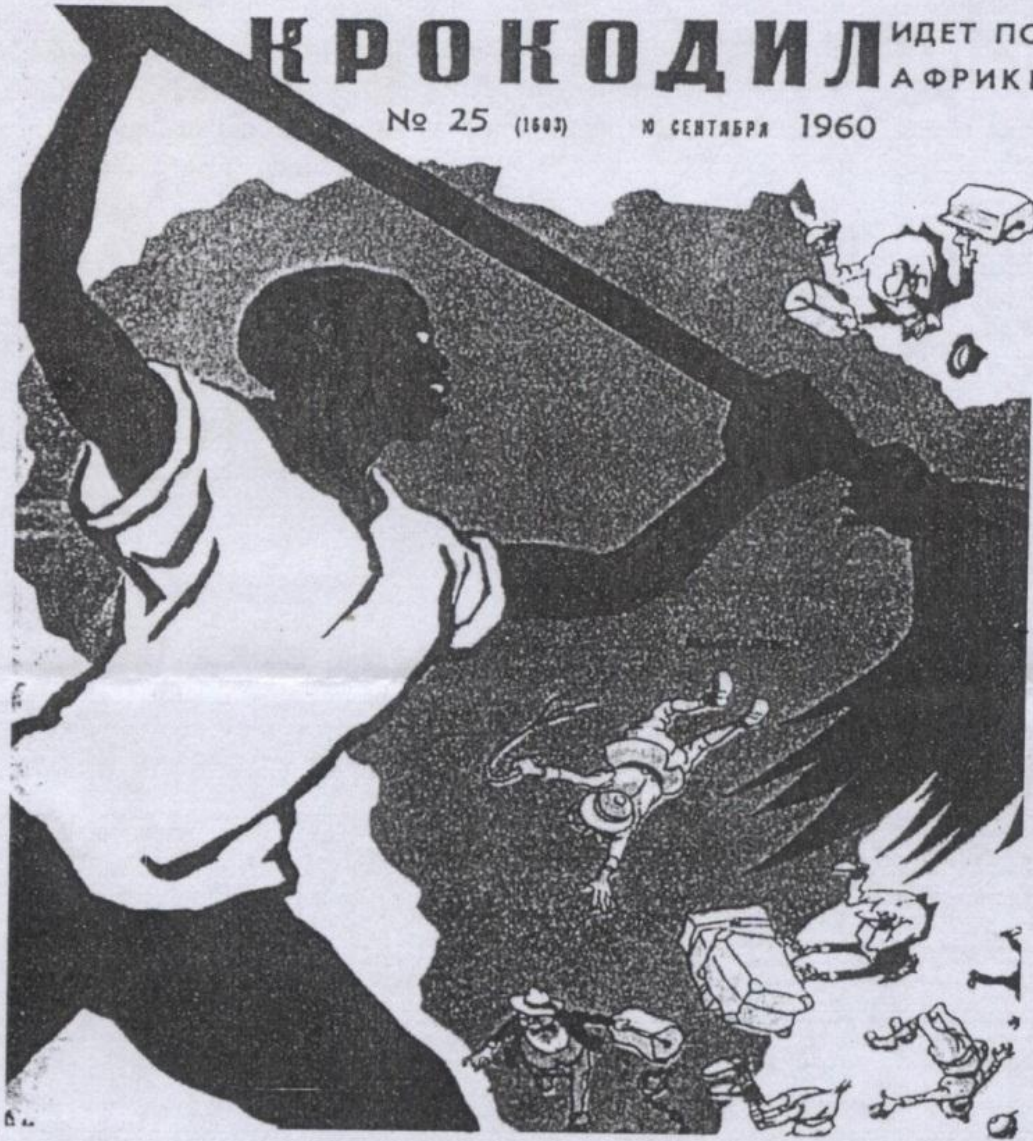
■ דעת הקהל בעולם:

האווירה הציבורית, בעיקר לאחר מלחמת העולם השנייה ראתה בקולוניאליזם מדיניות בלתי מוסרית, ועל כן השיטה איבדה את הלגיטימיות שלה. יותר אנשים בעולם תומכים במתן חופש ועצמאות לעמים כבושים.

קריקטורה 8.
מטואטאים, בריה"מ,
קרוקודיל,
10.9.1960

КРОКОДИЛ ИДЕТ ПО АФРИКЕ

№ 25 (1603) 10 СЕНТЯБРА 1960

גורמים כלכליים

■ משבר כלכלי לאחר מלחמת העולם השנייה:

מדינות אירופה היו בקריסה כלכלית לאחר מלחמת העולם השנייה והנזקים הכלכליים והעלות הגבוהה של הלחימה אילצו אותן להשקיע בשיקום עצמי ולא יכלו להרשות לעצמן להמשיך ולשאת בהוצאות הגבוהות הכרוכות בפיתוח התשתיות במושבות ובהחזקת כוחות צבא ומנהל בארצות אלה. מדינות אלה נזקקו לסיוע בשיקום מארה"ב במסגרת "תכנית מרשל" והיא דרשה מהן לסיים את השלטון הקולוניאלי.

■ ירידה ברווחיות המושבות:

היתרונות הכלכליים שהפיקו המעצמות מהשליטה במושבות התבססו על הבלעדיות שהייתה להן בהפקת התוצרת ובמסחר עם המושבות. בעידן בו הגלובליזציה הלכה והתבססה, תפסה התחרותיות והשוק הפתוח החופשי את מקום הבלעדיות ורווחיות המעצמות הצטמצמה ולא היה ניתן עוד למנוע סחר חופשי של מוצרים ואנשים.

גורמים פוליטיים

■ שינוי יחסי הכוחות בעולם והשפעת 'המלחמה הקרה':

מעצמות אירופה, ששלטו בקולוניות, איבדו מאוד מכוחן בעקבות מלחמה"ע ה-2 והחל עידן חדש, המלחמה הקרה בין שתי המעצמות

ארה"ב וברה"מ. השתיים נאבקו ביניהן על – אזורי השפעה בעולם. לאור זאת לכל אחת מהן היה אינטרס לתמוך במתן עצמאות לארצות השונות, בתקווה שהמדינות החדשות תצטרפנה למחנה שבהשפעתן, וכן כדי לבלום את סכנת התפשטותה והשפעתה של המעצמה האחרת.

■ המאבק של התנועות הלאומיות:

בארצות שהיו תחת שלטון המעצמות הקולוניאליות קמו תנועות לאומיות שניהלו מאבק עיקש, ולעיתים ממושך ואלים, נגד השלטון הזר. מאבקים אלה הסבו לבעלות הקולוניות אבדות ונזקים והתישו את כוחן. קיומן של תנועות לאומיות אלה גם שמטה את הקרקע מתחת להנחת היסוד של הקולוניאליזם לפיה העמים באזורים אלה לא בשלים לשלטון עצמי, וכי אין למי להעביר את השלטון. התנועות הלאומיות הוכיחו כי יהיה מי שינהל וישלטו גם אחרי הסתלקות המעצמות.

גורמים פוליטיים - המשך

■ תפקידו של האו"ם

הארגון הבינלאומי, שהוקם לאחר מלחמת העולם השנייה, הפך לזירה מרכזית במאבקים הפוליטיים לסיום הקולוניאליזם ולהקמת מדינות עצמאיות במיוחד בתמיכה טעידוד ברה"מ. בעלות הקולוניות התקשו להתמודד בזירה זו, מה גם שהטענה המרכזית הייתה כי השיטה הקולוניאלית מנוגדת לאמנת האו"ם ולעקרונותיו.

הארגון חרת על דגלו את השוויון בין העמים, את הזכות של כל העמים להגדרה עצמית לאומית, ואת זכויות האדם. האו"ם התנגד לקולוניאליזם מדכא ומנצל וקבע שהמעצמות הקולוניאליות צריכות לדאוג לקידום הפוליטי, החברתי והחינוכי של העמים במושבות ולסייע להם בהקמת מוסדות פוליטיים. האו"ם גם הטיל על המדינות הקולוניאליות לדווח לו על השינויים שהתחוללו במושבות שבשליטתן.

■ הקמת הליגה הערבית (1945)

ארגון של ארצות ערב ששימש כגורם מדרבן ומסייע במאבקהן של העמים הערביים שנשלטו עדיין על ידי המעצמות הקולוניאליות ותמך בדרישתן לעצמאות.

גורמים פוליטיים - המשך

■ השפעות מלחמות העולם

ההתמוטטות המהירה וכניעתן של צרפת, בלגיה והולנד מול הצבא הגרמני בעת מלחמת העולם השנייה, קשייה של בריטניה ותבוסת בריטניה ליפן בקרבות באסיה בראשית המלחמה, ערערו את מעמדן של מדינות אירופה בקרב עמי אסיה ואפריקה, ותדמיתן כאימפריות חזקות נפגעה.

במלחמות העולם גייסו המעצמות הקולוניאליות (בעיקר צרפת ובריטניה) לצבאן חיילים מן המושבות, במהלך השירות הצבאי, נפגשו בני המושבות עם החיילים האירופים וראו את חולשתם בעת תבוסה ומשבר. תחושת הכבוד שרחשו עד אז כלפי האירופים, אדוניהם והפחד שחשו מפניהם נעלמו. עם סיום המלחמה, כאשר שבו בני המושבות לבתיהם, הם סירבו להמשיך להסכים לעליונות השליטים האירופים וסירבו להמשיך ולהיכנע להם. השאיפות לעצמאות גברו, במיוחד לאחר שחיילים אלו חוו לחימה למען עצמאות המדינה האם (המעצמה השולטת).

מאפייני תהליך הדה קולוניזציה

תהליך הדה-קולוניזציה לא היה תהליך אחיד וזהה אלא תהליך מגוון ורב פנים. עם זאת, ניתן להצביע על מספר מאפיינים דומים:

- תהליך מורכב והדרגתי
- מאבק לאומי קלאסי
- ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהן
- המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה
- השוני בין עמים שחיו תחת שלטון בריטי ועמים שחיו תחת שלטון צרפתי

המאפיינים העיקריים של תהליך הדה קולוניזציה

■ תהליך מורכב והדרגתי

במרבית המדינות מדובר בתהליך שחרור מתמשך. תהליך שנמשך שנים רבות ולא במלחמת שחרור חד פעמית.

■ מאבק לאומי קלאסי

בדרך כלל ניתן להבחין במאבקים אלה באותם שלבים שאפיינו את המאבקים הלאומיים של עמי אירופה

גיבוש הרעיון הלאומי ויצירת תודעה לאומית על ידי אליטות משכילות ומתקדמות מהמעמד הבינוני שנחשפו לרעיונות האירופאים.

הקמת תנועות לאומיות התנועה הלאומית מתרחבת וסוחפת המונים למאבקים שקטים או אלימים

הסתייעות בגורמים חיצוניים.

עם זאת יש להדגיש כי לפחות לגבי חלק מעמי המזרח התיכון (עיראק, סוריה, ירדן ולבנון), התגבשות הרעיון הלאומי היה תוצאה של חלוקת

המזרח התיכון ממרחב תרבותי, לאומי וריבוני אחד, ליישויות נפרדות בעת קביעת המנדטים של בריטניה וצרפת.

המאפיינים העיקריים של תהליך הדד קולוניזציה

■ ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהן

המדינות הקולוניאליות ניסו לשמר את מעמדן באמצעות חתימה על הסכמים וחוזים עם התנועות הלאומיות. הסכמים אלה הקנו לתנועות הלאומיות מידה מסוימת של אוטונומיה בתמורה לשמירה על האינטרסים המעצמתיים. (דוגמאות: שליטה בבארות הנפט בעיראק, ושליטה בתעלת סואץ- מצרים)

■ המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה

עמי המזרח התיכון החלו את התהליך בין שתי מלחמות העולם וחלקם גם השיגו עצמאות קודם למלחמה. או מיד לאחר סיומה. בשנות ה-30 וה-40.

בצפון אפריקה החל התהליך רק לאחר המלחמה ועל כן העמים זכו בעצמאות רק בשנות ה-50 וה-60. ניראה כי ההבדל נבע משיטת השלטון השונה. שיטת המנדטים במזרח התיכון אשר הייתה אמורה להכין – את העמים לעצמאות [עירק, ירדן, סוריה ולבנון], אל מול שיטת הקולוניות/מדינות חסות שהונהגה בצפון אפריקה [מרוקו, אלג'יריה, תוניס, לוב].

המאפיינים העיקריים של תהליך הדה קולוניזציה

■ השוני בין עמים שחיו תחת השלטון הבריטי לעומת השלטון הצרפתי

תהליך השחרור הלאומי של העמים שהיו תחת שלטון בריטי היה בדרך כלל קל ומהיר יותר לעומת העמים שהיו בשליטה צרפתית. נראה שהגורם לכך הוא השוני בתפיסתן הבסיסית של בריטניה וצרפת את אופי שלטונן.

בריטניה ראתה באזורי השליטה אמצעי להבטיח את האינטרסים שלה והשלטון היה בעיקר שלטון עקיף והיא איפשרה לעמים שלטון עצמי על ענייני הפנים. המאבקים לשחרור לאומי מבריטניה היו פחות אלימים מהמדינות בשליטת צרפת ומתאפיינים יותר בהסכמים שבאו אחרי מאבק מדיני והפגנות שקטות יחסית. בריטניה הייתה מוכנה לעזוב כל עוד הובטחו האינטרסים שלה.

הקולוניאליזם הצרפתי לווה בתחושת שליחות תרבותית והיה בעיקרו שלטון ישיר של צרפת ומעורבות רבה בענייני הקולוניה. צרפת יישבה אזרחים צרפתים בארצות אלה ואף סיפחה חלק מהן לצרפת (אלג'יריה), המעורבות גרמה לכך שחלק מהמאבק בהן קשה ואלים יותר בתוניסיה-מהומות דמים, באלג'יריה-מלחמת אזרחים קשה.

מכאן שככל שדפוס השלטון הקולוניאלי היה מעורב ועמוק יותר, כך תהליך הדה קולוניזציה היה קשה, מורכב וממושך יותר. (הדוגמא המובהקת ביותר – אלג'יריה).

הדה קולוניזציה במזה"ת וצפון אפריקה

קבלת העצמאות	סוף השלטון	תחילת השלטון	צורת שלטון	מדינה שלטת	ארץ □ □
1956	1956	1912	חסות	צרפת	מרוקו
1962	1962	1830	סיפוח	צרפת	אלג'יריה
1956	1956	1881	חסות	צרפת	תוניסיה
1950	1943	1911	חסות	איטליה	לוב
	1950	1943	צבאי	בריטניה	
1924	1924		חסות	בריטניה	מצרים
1932	1932	1917	מנדט	בריטניה	עיראק
1946	1946	1918	מנדט	צרפת	סוריה
1946	1946	1918	מנדט	צרפת	לבנון
1965	1967	1835	מושבת כתר	בריטניה	עדן
1947	1947	1818	סיפוח	בריטניה	הודו
1947				בריטניה	פקיסטאן
1919	1919	1878	מנדט	בריטניה	אפגניסטאן

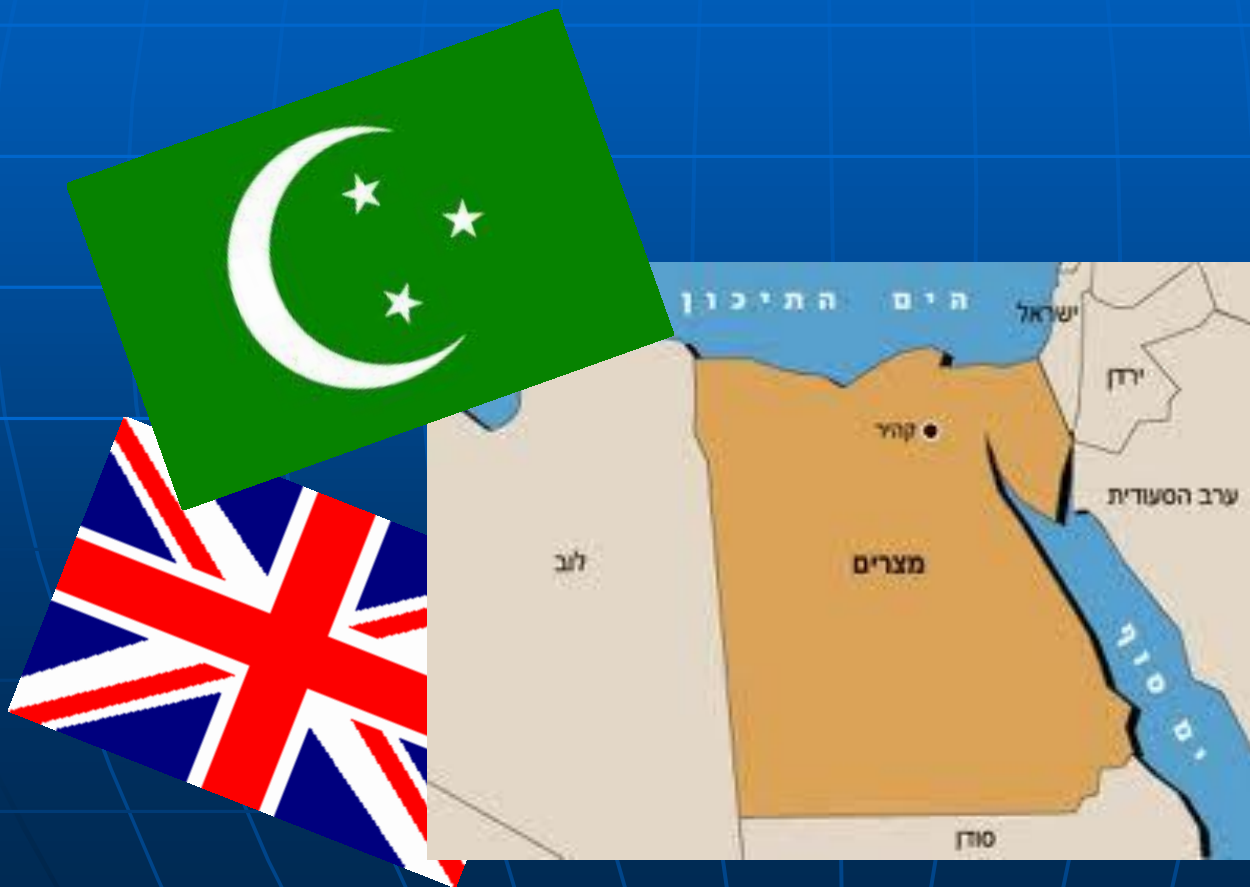
תוצאות תהליך הדה קולוניזציה

- המפה המדינית של המזרח התיכון וצפון אפריקה בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20 שונה לחלוטין מהמפה של ראשית המאה. הוקמו מדינות חדשות, עמים שזכו לשחרור ועצמאות.
- בשנים 1945-1960 השתחררו כ-800 מיליון איש באסיה ואפריקה משלטון קולוניאלי, כ-40 מדינות חדשות זכו לעצמאות.
- המעצמות הקולוניאליות הקימו לאור האינטרסים שלהן גם מדינות שלא היו על בסיס אתני מלא וקבעו גבולות שלא תאמו את השוני האתני בין העמים והשבטים השונים דבר שהוביל לסכסוכים מתמשכים בין המדינות השונות (סוריה ולבנון, הקמת ירדן, עיראק וכווית, הודו ופקיסטאן).

מדינה מדגימה: מצרים

מדינה מדגימה: מצרים

- המעורבות הבריטית במצרים החלה בשנת 1875. בריטניה רכשה את חלקה של מצרים בתעלת סואץ. בשנת 1882 בריטניה כבשה את מצרים מידי העות'מאנים ומצרים הייתה במעמד של מדינת חסות.
- הבריטים מינו מושל מטעמם - נציב עליון והוא היה הריבון ושלט בשם בריטניה. יחד עם זאת הבריטים איפשרו לשושלת המלוכה המקומית להישאר בתפקידה ולנהל את רוב ענייני הפנים במצרים אולם עם הגבלות מסויימות.
- הבריטים מצד אחד סייעו בפיתוח המדינה ומצד שני ניצלו אותה כלכלית, האינטרסים של בריטניה היו השליטה בתעלת סועץ, ניצול הכותנה המצרית לטובת תעשיית הטכסטיל הבריטית ואחזקת בסיסים צבאיים.
- בראשית המאה ה 20 החלו לפעול במצרים מפלגות בעלות תפיסה לאומית. "המפלגה הלאומית", טיפחה תודעה לאומית מצרית ושאפה לשחרר את מצרים מהשפעה אירופית ולסלק את הבריטים. השנייה, "מפלגת האומה", ביקשה לשחרר את מצרים מההשפעה הדתית- האסלאמית ולהתקרב לתרבות אירופה ולערכי המערב. בתקופת מלה"ע הראשונה התחזקה התסיסה הלאומית במצרים במיוחד בקרב משכילים מצרים.

מדינה מדגימה: מצרים

שלב ראשון -1922-1919: ראשית המאבק

- לאחר מלחמת העולם הראשונה התברר למצרים שהבריטים לא מתכוונים לתת להם עצמאות. שתי המפלגות המובילות בנושא זה התאחדו לתנועה בשם "וופד" (WAFD). בראש תנועה זו עמד סעד זגלול המכונה "אבי האומה" במצרים. המטרה שלהם הייתה מאבק במשטר המלוכני הישן ובמסורת האסלאם, ומאבק לאומי בקולוניאליזם הבריטי במטרה לכוון עצמאות מלאה של מצרים.
- תנועת ה"וופד" ניהלה מגעים עם השלטון הבריטי אולם כשהמגעים לא הובילו להסכם החלה לעורר מהומות שגרמו ללחץ על הבריטים. במהומות השתתפו פלאחים שסבלו מעוני לצד משכילים ממורמרים שהבינו שהבריטים לא מתכוונים לקדם את מצרים לעצמאות. הבריטים חששו מהחרפת המהומות ולא רצו להמשיך ולקיים את משטר הכיבוש והחסות ונאלצו להתגמש וב- 1922 הכריזה בריטניה כי היא מוכנה להעניק למצרים עצמאות חלקית.

מדינה מדגימה: מצרים

שלב שני - 1922-1936 [עצמאות חלקית]

- החל מ-1922 מצרים קיבלה עצמאות חלקית כאשר בריטניה מנהלת את מדיניות החוץ והביטחון, כוחות צבא בריטי נשארו במצרים, המסחר הבין לאומי והשליטה בשיט בתעלת סואץ נישארו בשליטת בריטניה. במצרים הוקם משטר מלוכני-פרלמנטרי. הוקם פרלמנט ונחקקה חוקה. המלך פואד הראשון עמד בראש מצרים והוא היה בעל סמכויות נרחבות למנות ולפטר את הממשלה. ראש הממשלה היה סעד זגלול מנהיג מפלגת ה"וופד" שזכתה בבחירות לפרלמנט.
- בשלב זה נוהל במצרים מאבק בין כוחות חילוניים בהנהגת ה"וופד" לכוחות מלוכניים על השלטון במדינה. מנהיג ה"וופד" ניסה לצמצם את סמכויות המלך שנתמך ע"י בעלי ההון והבריטים ודרש לקבל עצמאות מלאה למצרים.
- הבריטים מצידם העניקו למצרים אוטונומיה נרחבת בתחומי הפנים ותמכו במלוכה המצרית.

מדינה מדגימה: מצרים

שלב שלישי – 1936 - 1956 [עצמאות עם נכחות בריטית]

לאור התחזקותן של גרמניה ואיטליה ערב מלחמה"ע השנייה, והתגברות הלחצים הפוליטיים במצרים, נחתם הסכם בין בריטניה ומצרים בשנת 1936 "חוזה ידידות", בו מכירה בריטניה בעצמאות מלאה של מצרים ומצרים מתחייבת לשמור על האינטרסים הבריטים הצבאיים והכלכליים במדינה, כולל זכותה של בריטניה להחזיק כוחות צבא בתעלת סואץ כדי להבטיח חופש שיט של ספינות בריטיות במעבר זה למשך 20 שנה. מלבד זאת נקבע כי המדינות יקיימו ביניהן קשרי ידידות, לא יצטרפו לבריתות של צד שלישי כנגד המדינה השנייה, ויגשרו על כל חילוקי הדעות ביניהן בדרכי שלום.

במלחמת העולם השנייה, מצרים לא נקטה עמדה ונותרה ניטראלית במלחמה. בריטניה הגדילה באופן ניכר את מספר חייליה במצרים ובאזור תעלת סואץ, התערבה בענייניה הפנימיים של מצרים ואף אילצה את מלך מצרים, המלך פארוק, לפטר את ממשלתו ולמנות במקומה ממשלה חדשה שתהיה נאמנה לה.

בתוך הצבא המצרי התארגנה מחתרת של קצינים אנטי בריטית שתמכה בגרמנים וב-1942 כשהצבא הגרמני חדר לגבול מצרים התנהל מרד אנטי בריטי, המרד נכשל ומנהיגיו נאסרו (בהם אנואר סאדאת)

מדינה מדגימה: מצרים

- לאחר מלה"ע השנייה נמשך המשא והמתן בין בריטניה למצרים במטרה מצרית להגיע לפינוי מלא של כלל הכוחות הצבאיים של הבריטים ממצרים, גם מתעלת סואץ והענקת עצמאות מלאה, ללא כל סממן של שלטון בריטי.
- בשנת 1951 החליטה ממשלת מצרים על ביטולו החד צדדי של חוזה הידידות מ-1936 וניסתה לכפות על הבריטים לפנות את כוחותיהם מהתעלה. המצרים עשו זאת באמצעות הערמת קשיים מנהליים וכלכליים על בריטניה בתחום אספקת מזון ומים ואמצעי תחבורה וכן בפעולות טרור וחבלה נגד יעדים בריטיים.
- ב-1952 התקיימה במצרים הפיכת הקצינים החופשיים, שהדיחה את המלך פארוק הנאמן לבריטניה ותפסה את השלטון במדינה. המשטר החדש דרש לסלק את הבריטים לחלוטין מן המדינה.
- בשנת 1954 הושג הסכם בין מצרים לבין בריטניה, ולפיו בריטניה תפנה את הבסיסים שבאזור התעלה בתוך עשרים חודשים. בהתאם להסכם זה יצאו הכוחות הבריטיים מאזור תעלת סואץ ביוני 1956, ובכך הגיעה מצרים לעצמאות מלאה.
- ב-1956, הלאימה מצרים את התעלה ולאור זאת, ניסו הבריטים בשיתוף הצרפתים וישראל לשוב ולהחזיר לידיהם את השליטה בתעלת סואץ אבל לאחר המלחמה נאלצו לוותר סופית על כל האינטרסים שלהם, ובכך תם לחלוטין השלטון הבריטי במצרים.

מאפייני המאבק הכלליים

המופיעים במאבק לעצמאות מצרים

התהליך מורכב והדרגתי

התהליך נמשך עשרות שנים שבמהלכן קיבלו המצרים אוטונומיה ועצמאות חלקית בשנת 1922 ועצמאות מלאה בשנת 1936 אך עם הסכם ידידות עם בריטניה שהותיר את הצבא הבריטי במצרים, המעורבות נמשכה במלחה"ע השנייה ולאחריה הבטיחה את שליטת בריטניה בתעלת סואץ למשך שנים נוספות.

מאבק לאומי קלאסי –

מאבק בשלבים - משכילים צעירים הובילו את טיפוח הרעיון הלאומי במצרים בסוף המאה ה-19 שבא לידי ביטוי בספרות, שירה, בעיתונות. בהמשך הקמת מפלגות לאומיות ואח"כ יצאו למאבק מדיני-פוליטי לקבלת עצמאות מבריטניה, ניהול מו"מ ומאבק בשיתוף ההמונים בהפגנות והפעלת לחץ על השלטון הבריטי.

ניסיון המעצמות לשמור על האינטרסים שלהן-

לכל אורך התקופה ניסו הבריטים לשמר את האינטרסים הכלכליים והאסטרטגיים שלהם במצרים, להבטיח את סחר הכותנה, להבטיח את המסחר והשליטה בתעלת סואץ ואחזקת בסיסי צבא על אדמת מצרים שנים רבות לאחר שמצרים זכתה בעצמאותה ואחרון החיילים עזב את מצרים 20 שנה לאחר העצמאות המלאה. היא התנתה את העצמאות בהסכמים שיבטיחו את האינטרסים הבריטיים במצרים.

מאפייני המאבק הכלליים

המופיעים במאבק לעצמאות מצרים

המזרח התיכון הקדים את צפון אפריקה –

מצרים הקדימה את ארצות צפון אפריקה וזכתה בעצמאותה לפני מלחמה"ע השנייה לעומת ארצות צפון אפריקה שהחלו לקבל את עצמאותן בשנות החמישים, מצרים אף גילתה תמיכה ומעורבות בתהליך המאבק הלאומי שלהן לעצמאות במיוחד תמכה באופן פעיל במאבק אלג'יריה לעצמאות מצרפת.

השוני בין עמים שחיו תחת שלטון בריטי ועמים שחיו תחת שלטון צרפתי

תהליך השחרור הלאומי של העמים שחיו תחת שלטון בריטי היה בדרך כלל קל ומהיר יותר. נראה שהגורם לכך הוא השוני בתפיסתן הבסיסית של בריטניה וצרפת את אופי שלטונן בקולוניה. בריטניה ראתה באזורי השליטה אמצעי להבטיח את האינטרסים שלה, בעוד הקולוניאליזם הצרפתי לווה בתחושת שליחות תרבותית. אי לכך יישבה צרפת צרפתים בארצות אלה ואף סיפחה חלק מהן לצרפת, בעוד בריטניה הייתה מוכנה לעזוב את הקולוניה כל עוד הובטחו האינטרסים שלה. בריטניה איפשרה למצרים אוטונומיה פנימית ופחות מעורבות בענייני הפנים בהמשך הייתה מוכנה להעניק עצמאות אולם שמה דגש על שמירת האינטרסים האסטרטגיים שלה במצרים. היא שחררה בהדרגתיות את שליטתה במצרים מחשש שהאינטרסים שלה באזור ובראש ובראשונה בתעלת סואץ, בה השקיעה כספים רבים, ייפגעו. היא לא ראתה בשליטתה במצרים שליחות תרבותית ומניעה היו ביטחוניים, כלכליים ומסחריים.